

Paraliza sna

Maras, Franka

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Fine Arts / Sveučilište u Zagrebu, Akademija likovnih umjetnosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:215:458078>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Fine Arts in Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AKADEMIJA LIKOVNIH UMJETNOSTI
NASTAVNIČKI ODSJEK
DIPLOMSKI SVEUČILIŠNI STUDIJ LIKOVNA KULTURA

DIPLOMSKI RAD
PARALIZA SNA
Franka Maras

Zagreb, rujan 2019.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
AKADEMIJA LIKOVNIH UMJETNOSTI
NASTAVNIČKI ODSJEK

DIPLOMSKI RAD
PARALIZA SNA

Studijski program: Diplomski sveučilišni studij likovna kultura, smjer: nastavnički

Predmet: Grafika i primijenjena grafika

Studentica: Franka Maras

MB: D-462/N

Mentorica: red. prof. art. Ines Krasić

Suradnica: as. Iva Ćurić

Zagreb, rujan 2019.

*San i noćne more kao tema umjetničkog istraživanja i vezanih radova pojavila se spontano, kao reakcija na brojne noći pune važnih, uznemirujućih i zastrašujućih snova. Kako bi ih bolje razumjela i kako bih se s njima mogla nositi, počela sam ih proučavati i analizirati. **Paraliza sna**¹ vizualan je zapis jednog od njih.*

Gledajući unatrag, nastali radovi odraz su niza teških godina u mojem životu.

¹ Naziv je preuzet od istoimene pojave koju odlikuje stanje na rubu sna, nemogućnost pokreta koju prate halucinacije i jak osjećaj straha, nervoze i anksioznosti.

Sadržaj

1. PARALIZA SNA.....	1
2. SAN KAO TEMA U UMJETNOSTI.....	3
3. HIPERTROFIRANI SAN (OPIS RADA).....	14
4. RASPLET.....	18
5. TEHNIČKI OPIS RADOVA	19
5.1. Grafička novela	19
5.2. Grafička instalacija	22
6. SAŽETAK	25
7. SUMMARY	26
8. LITERATURA.....	27
9. POPIS SLIKOVNIH PRILOGA.....	28

1. PARALIZA SNA

Noćne more prisutne su u mojim snovima još odmalena, a u posljednje dvije godine njihov se broj povećao zbog teškoća koje su me pratile u privatnom životu. Situacije iz stvarnog života počele su se pretapati u snove, često u fantastičnom obliku.

Kako bih pojasnila vlastite nemirne snove, istraživala sam pojave noćnih mora koje su u konačnici i rezultirale temom diplomskog rada u kojem se bavim vlastitim snovima tako što ih miješam s elementima stvarnosti i fantastike.

U snovima prolazimo kroz najčudnije predjele, svjedočimo neobičnim događajima, susrećemo najčudnije likove, naizgled bez logičnih poveznica, a ipak nam se sve čini stvarno i moguće. Zašto se ponekad obična scena u kojoj sjedim s prijateljima i razgovaramo čini strašnija, napetija i nestvarnija u snu, nego kada „razgovaram“ s velikim krokodilom? Slična me pitanja oduvijek prate, a odgovori na njih bitni su dijelovi mogega likovnog rada. U kontekstu umjetničkog istraživanja, posebno su mi zanimljiva pitanja što sve čini san, što je stvarno, a što nestvarno? Gdje je granica između „običnog“ sna i jave, sna i noćne more?

Noćna mora definira se kao zastrašujući san. Najčešće su one koje su potaknute svakodnevnim događanjima u našem životu, a nerijetko su vezane uz sjećanje na likove i „scenarije“ preuzete iz književnih djela i filmova. U snovima se tako pojavljuju zastrašujuće prijetnje koje nalikuju onima viđenim pa imamo osjećaj da nas netko lovi, da nam ispadaju zubi i slično. Međutim, nakon buđenja imamo osjećaj olakšanja te ih najčešće brzo i zaboravimo.

Drugi oblik noćnih mora vezan je uz traumatične događaje. Proživljavamo strašne situacije iz stvarnog života koje mogu biti izmijenjene ili identične onome što se zaista dogodilo. Buđenjem ne osjećamo olakšanje, već iscrpljenost i napetost. Takve se more često ponavljaju.

Budući da mi je san često popraćen noćnim morama, kako bih ih bolje razumjela i prevladala, počela sam ih prikazivati i u svojem umjetničkom radu. U početku su moji radovi bili interpretacija vlastitih noćnih mora te ostalih nadrealnih pojava i situacija u koje bih u snu „zapala“, a čije sam sadržaje, pohranjene u sjećanje, pokušavala pojasniti upravo crtanjem. U pokušaju da se odmaknem od uobičajenih prizora noćnih mora u kojima prevladavaju čudovišta te da se udaljim od vlastite ikonografije koja je postajala sve izražajnija, počela sam raditi niz crteža koji su tvorili jedan kontinuirani slijed nazvan ***Paraliza sna***. Naziv je preuzet od istoimene pojave koja se događa vrlo malom broju ljudi, a karakterizira je učestalo neugodno stanje koje se javlja u trenutcima kada se osoba budi iz sna ili kada tek počinje sanjati. Osoba se osjeća svjesno i budno iako se ne može pomaknuti, a to predstavlja veliku neugodnost za pojedinca. Nemogućnost pokreta može potrajati od nekoliko sekundi do nekoliko minuta, no budući da je osoba svjesna svega oko sebe, javljaju se osjećaji zbunjenosti, anksioznosti, nervoza i strah. Učestale su i halucinacije praćene strašnim prizorima, a to pojavu čini dodatno zastrašujućom i traumatičnom.

Međutim, naziv tumačim i interpretiram u širem smislu, a radovi objedinjeni pod nazivom *Paraliza sna* nisu isključivo inspirirani tumačenjem ili prikazom vlastitih snova i noćnih mora. Ti su radovi nastali kao spoj iskustva, mašte, stvaralaštva i utjecaja drugih ljudi te njihovih djela i/ili nedjela kojima sam, svjesno i nesvjesno, izložena.

2. SAN KAO TEMA U UMJETNOSTI

Iako većinu scena crpim iz vlastitih sjećanja i mašte, ne mogu zanemariti utjecaj likovnih umjetnika čiji me rad inspirira i motivira. Također, budući da sam ljubiteljica sedme umjetnosti, brojni prizori i scene iz filmova, atmosfera, prostori i detalji iz različitih žanrova „urezuju“ mi se u pamćenje, a time proširuju moj vizualni arhiv i direktno utječu (i potiču me!) na likovni rad.

Snovi i noćne more stoljećima su bili omiljena tema umjetnika. Nadrealisti² i simbolisti³ crpili su inspiraciju iz svojih snova, romantičari⁴ prije njih, a i danas postoji mnoštvo umjetnika koji snove koriste kao glavni motiv u svom radu i „provlače ga“ kroz različite medije.

Snovi predstavljaju svijet u kojem se stvarnost spaja s fantastičnim, svijet koji je bogat vizijama, likovima, događajima koji daleko nadilaze maštu budnog uma. Tako nije ni čudno da su snovi oduvijek fascinirali i inspirirali umjetnike.

Većina starih civilizacija pridavala je snovima veliku važnost te su ih često povezivale s kultovima i/ili religijom. Mnogi su smatrali da bogovi komuniciraju s ljudima putem snova, da su lijepi snovi dar dobrih duhova, a noćne more kazna demona. U određenim kulturama poveznica između religije i snova bila je toliko važna da su ljudi čak usmjeravali ili preusmjeravali svoje živote prema njihovom sadržaju, pa su tako najraniji prikazi snova oblikovani s elementima duhovnog ili nadnaravnog značenja.

² Nadrealizam (franc. *surréalisme*), umjetnost »nadstvarnosti«, naziv za umjetnički smjer koji se prvi put pojavio 1920-ih u Francuskoj. Smjer koji teži spontanomu, neracionalnom bilježenju podsvjesnih doživljaja.

³ Simbolizam (franc. *symbolisme*), smjer u književnosti i likovnim umjetnostima u XIX. i početkom XX. st. Po svojim glavnim osobinama blizak je romantizmu, a unošenjem nesvjesnog i duhovnog želio se odvojiti od naturalizma i realizma.

⁴ Romantizam (francuski *romantisme*), umjetnički pravac koji se istodobno javlja u slikarstvu, književnosti i glazbi od 1790-ih do 1840-ih. Romantičari ponajprije naglašavaju slobodu i razmah mašte, a izvorišta svojim temama traže prvenstveno u legendarnim i povijesnim događajima te, nerijetko, i u narodnom pjesništvu.

Razvojem znanosti i detaljnijim istraživanjem snova dolazi do promjena u razmišljanju, pa tako i u njihovim tumačenjima i prikazima. Snovi kao tema do većeg izražaja dolaze u doba romantizma. Naglasak je bio na emocijama, a vizije koje su uzrokovali snovi ili opijenost služile su kao inspiracija za umjetnička, književna i likovna djela. Možemo zaključiti da sva ta djela služe kao dokazi da su snovi od davnina intrigirali umjetnike, a posebno likovne stvaraoce.

Likovni umjetnici snove su često prikazivali uz osobu koja sanja sa slijedom snova u zasebnoj dijelu slike; usred plutajućeg oblaka, iza predmeta ili na zidu (primjerice, *Svijet snova*, **S. J. Ferrisa**⁵ i *San razuma stvara čudovišta* **Francisca Goye**⁶) [Slika 1, 2].

Slika 1: Stephen James Ferris (prema slici C.D. Weldon), *Svijet snova*, 1883., bakropis

⁵ S. J. Ferris (25. 12. 1835., Philadelphia, Pennsylvania, SAD – 9. 7. 1915., Plattsburgh, New York, SAD) američki slikar, grafičar i kolekcionar.

⁶ Francisco Goya (30. 3. 1746., Fuendetodos, Španjolska – 16. 4. 1828., Bordeaux, Francuska) španjolski slikar i graver koji je djelovao u doba romantizma. Bio je najvažniji europski umjetnik svoga doba koji je izvršio velik utjecaj u evoluciji slikarstva.

Slika 2: Francisco Goya, *San razuma stvara čudovišta*, 1797., bakropis

Čest tip prikaza čine likovi iz noćnih mora u okružju spavača, a najpoznatiji je takav primjer *Noćna Mora Henryja Fuselija*⁷ iz 1781. [Slika 3]. Navedeni rad postao je važno i prepoznatljivo djelo romantizma te je inspiriralo brojne druge umjetnike i pisce, poput Edgara Allana Poea i Mary Shelley, na stvaranje vlastitih prikaza noćnih mora i snova.

⁷ Henry Fuseli (7. 2. 1741., Zürich, Švicarska – 16. 4. 1825., London, Ujedinjeno Kraljevstvo), engleski slikar i pisac o umjetnosti švicarskoga podrijetla koji je bio aktivan u vrijeme romantizma. Često je prikazivao prizore iz kazališnih drama, a danas je najpoznatiji po svojim slikama na temu noćne more.

Slikom prevladavaju dramatičnost, tama i mističnost, a motivi nisu preuzeti iz tada tipičnih izvora poput Biblije, povijesnih knjiga ili druge literature, nego su plod Fuselijeve mašte.

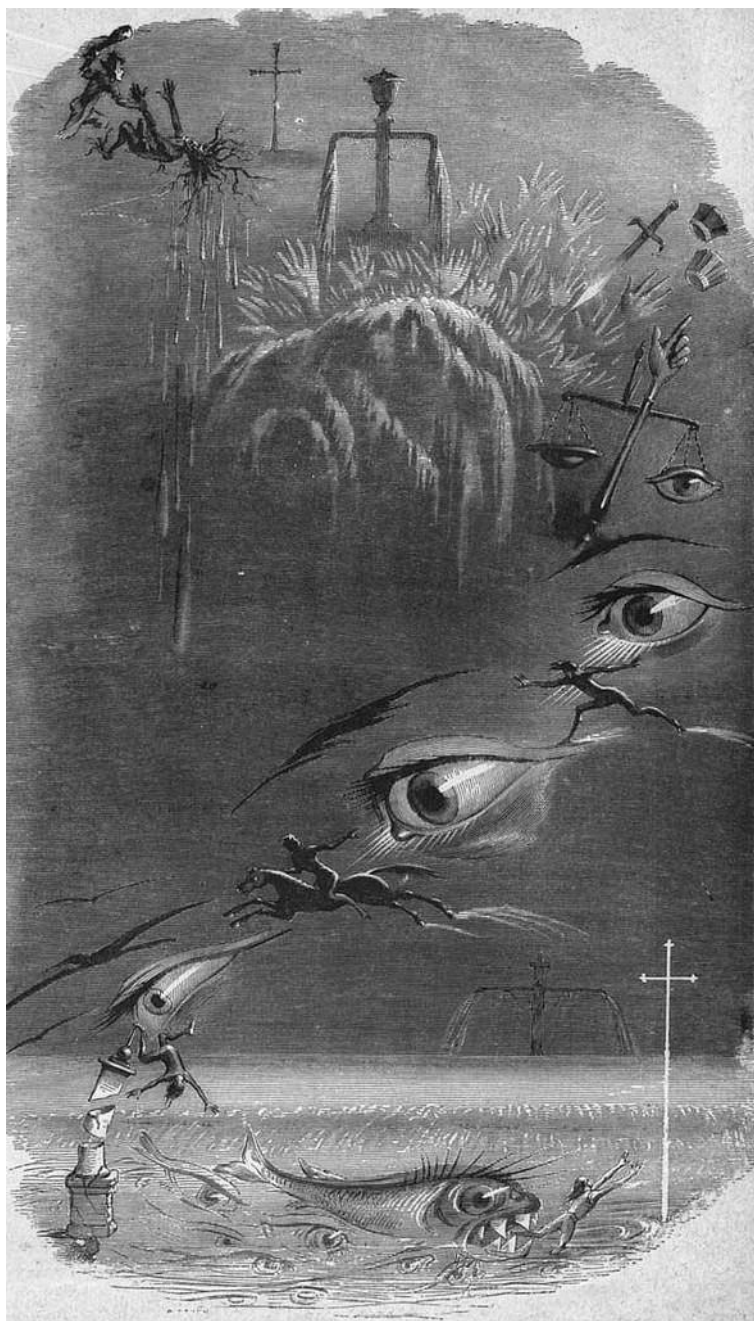
Fuselijeva slika kopirana je u raznim likovnim medijima, a odmak od tih prikaza činila su djela **J. J. Grandvillea**⁸ (*San o zločinu i kazni*, 1847.) [Slika 4] te **Odilona Redona**⁹ (*Snovi*, 1878. – 1882.) [Slika 5] koji su san odlučili prikazati odvojenim od spavača.

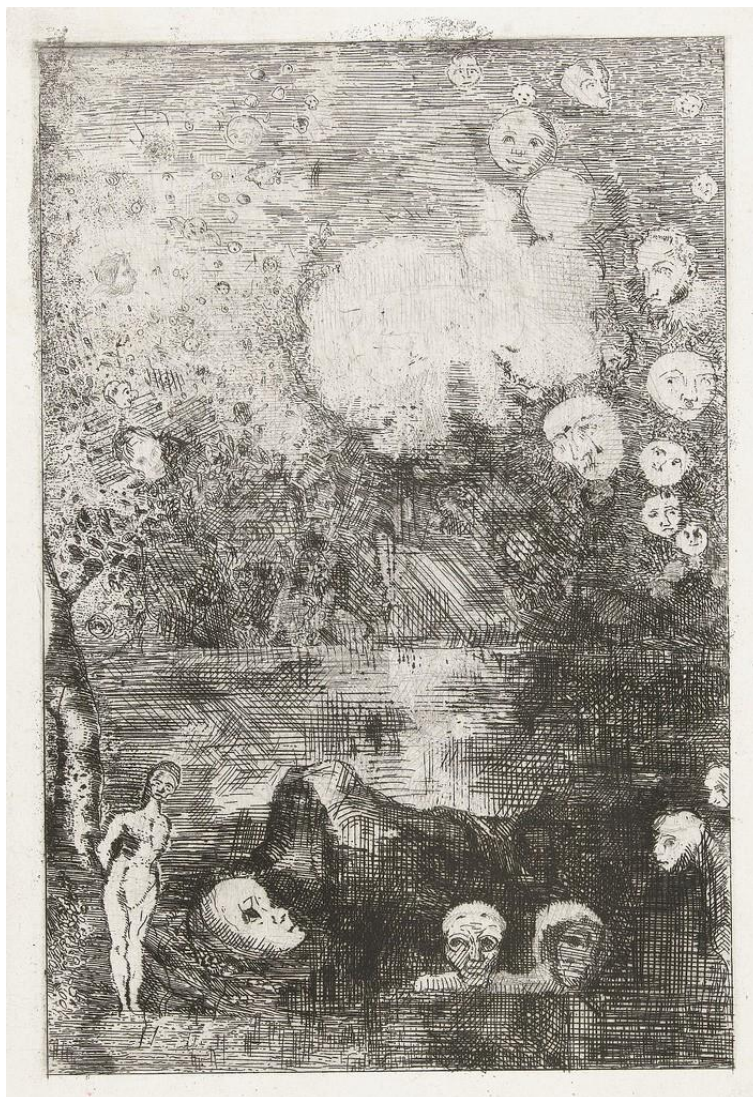
Slika 3: Henry Fuseli, *Noćna mora*, 1781., ulje na platnu

⁸ Jean Ignace Isidore Gérard (13. 9. 1803., Nancy, Francuska – 17. 3. 1847., Vanves, Francuska), francuski karikaturist.

⁹ Odilon Redon (22. 4. 1840., Bordeaux, Francuska – 6. 7. 1916., Pariz, Francuska), francuski slikar i grafičar aktivan u razdoblju simbolizma.

Slika 4: J.J. Grandville, *San o zločinu i kazni*, 1847., gravura

Slika 5: Odilon Redon, *Snovi*, 1878. – 1882., bakropis i suha igla

Istraživanje snova i njihovo prikazivanje postali su popularni zahvaljujući radu austrijskog neurologa **Sigmunda Freuda**.¹⁰ Freud i posebice njegovo djelo *Tumačenje snova*¹¹ inspirirali su nadrealiste XX. stoljeća koji su kombinirali vizionarske impulse romantičara i ekspresionista s naglaskom na nesvjesnom kao kreativnim sredstvom.

¹⁰ Sigmund Freud (6. 5. 1856., Příbor, Češka – 23. 9. 1939., London, Ujedinjeno Kraljevstvo), austrijski liječnik, neurolog, psihijatar i utemeljitelj psihoanalize.

¹¹ S. Freud prvi se počeo znanstveno baviti analizom snova i njihovim psihološkim tumačenjem. U navedenom djelu bavio se analizom vlastitih snova.

Od romantizma nadalje, osim u likovnim umjetnostima, snovi su se kao tema nametnuli i u književnosti, a početkom XX. stoljeća i u filmu i animaciji. Autori su za određena književna djela snove naveli kao direktnu inspiraciju. To su učinili **Mary Shelley**¹² za djelo *Frankenstein* (1818.) te **Robert Louis Stevenson**¹³ za djelo *Neobičan slučaj dr. Jekylla i gospodina Hydea* (1886.). Nadalje, *Alisa u zemlji čudesa* (1865.) **Lewisa Carrolla**¹⁴ jedno je od najpoznatijih djela vezanih uz temu koja savršeno obuhvaća glavne karakteristike snova kao što su iskrivljavanje percepcije vremena, promjene u veličini okruženja likova i čudna logika likova.

Snovi su kao inspiracija poslužili i brojnim autorima stripova, a među najpoznatijima su *Mali Nemo u zemlji snova* **Winsora McKaya**¹⁵ i *Sandman* **Neila Gaimana**.¹⁶

Sva ta djela poslužila su kao daljnja inspiracija likovnim i brojnim filmskim umjetnicima koji su ih ekranizirali i tako približili široj publici. Izum filma donio je nove mogućnosti u prikazivanju nestvarnoga pa su se tako prikazi snova nametnuli kao česta pojava. *Andaluzijski pas* (1927.) jedan je od ranijih primjera filmova koji su trebali podsjećati na snove svojim zadiranjem u polje nesvjesnoga. Film je rad nadrealista **Luisa Buñuela**¹⁷ i **Salvadora Dalija**¹⁸ koji je i u svojim slikama prikazivao prizore iz sna.

¹² Mary Shelley (30. 8. 1797., London, Ujedinjeno Kraljevstvo – 1. 2. 1851., London, Ujedinjeno), engleska književnica. Njezino je najpoznatije djelo *Frankenstein* (1818.).

¹³ Robert Louis Stevenson (13. 11. 1850., Edinburgh, Ujedinjeno Kraljevstvo – 3. 12. 1894., Samoa), škotski romanopisac, esejist i pjesnik koji je svjetskoj književnosti pridonio s nekoliko klasika književnosti za mlade.

¹⁴ Lewis Carroll (pravo ime Charles Lutwidge Dodgson; 27. 1. 1832., Daresbury, Ujedinjeno Kraljevstvo – 14. 1. 1898., Guildford, Ujedinjeno Kraljevstvo), engleski pisac i matematičar čije su dvije priče o Alisinim pustolovinama u čudesnom svijetu postale klasici dječje književnosti.

¹⁵ Winsor McKay (c. između 1866. i 1871. – 26. 7. 1934.), američki karikaturist i animator. Najpoznatiji je po stripu *Mali Nemo* i po animiranom filmu *Gertie dinosaur*.

¹⁶ Neil Gaiman (Portchester, Hampshire, 10. 11. 1960.), engleski pisac, autor brojnih znanstvenofantastičnih i fantastičnih djela. Autor je velikog broja stripova te scenarija za razne filmove i serije kao što su scenarij za film *MirrorMask* i scenarij za englesku inačicu filma *Princeza Mononoke*.

¹⁷ Luis Bunuel (22. 2. 1900., Calanda, Španjolska – 29. 7. 1983., Ciudad de México, Meksiko), španjolski filmski redatelj poznat po nadrealističkim filmovima *Andaluzijski pas* (1927.) i *Zlatno doba* (1930.) te po dokumentarnom filmu *Zemlja bez kruha* (1932.).

¹⁸ Salvador Dali (11. 5. 1904., Figueras, Španjolska – 23. 1. 1989., Figueras, Španjolska), španjolski slikar, pisac, dizajner i autor filmova. Jedan od najvažnijih predstavnika slikarstva nadrealizma.

Salvador Dali surađivao je i s **Alfredom Hitchcockom**¹⁹ na filmu *Začarana* (1945.). Za taj je film Dali osmislio nadrealni prikaz sna koja ima važnu ulogu u filmu [Slika 6]. Od novijih primjera bitno je navesti i *Početak* (2010.) **Christophera Nolana**²⁰ kojem su inspiracija bili lucidni snovi gdje protagonist ulazi u tuđe snove i manipulira njima kako bi promijenio ljudsko ponašanje u stvarnom životu. Osim filmova, serije poput *Twin Peaks* **David** **Lyncha**²¹ bave se snovima te onim nestvarnim, čudnim, tajanstvenim.

Slika 6: Alfred Hitchcock (red.), Salvador Dali, scena sna iz filma *Začarana* (1945.)

¹⁹ Alfred Hitchcock (13. 8. 1899., London, Ujedinjeno Kraljevstvo – 29. 4. 1980., Los Angeles, SAD), britanski filmski redatelj i pisac poznat po filmovima strave *Ozloglašena* (1946.), *Vrtoglavica* (1958.), *Psiho* (1960.), *Ptice* (1963.).

²⁰ Christopher Nolan (30. 7. 1970., London), britansko-američki redatelj, scenarist i producent.

²¹ David Lynch (20. 1. 1946., Missoula, Montana, SAD), američki redatelj, vizualni umjetnik, glazbenik i glumac. Poznat po svojim nadrealnim filmovima, Lynch je razvio svoj jedinstveni vizualni stil, popularno nazivan linčevski stil, a koji karakteriziraju snene scene i specijalni dizajn zvuka.

Kao važan izvor inspiracija pri izradi diplomskog rada poslužili su mi filmovi *Podmornica* (2010.) redatelja Richarda Ayoadea²² [Slika 7, Slika 8] i *Nosferatu* (1922.) redatelja F. W. Murnaua²³ [Slika 9, Slika 10]. Prvi je film dramska komedija o odrastanju jednog dječaka, a drugi horor koji se temelji na *Drakuli* Brama Stokera. Iako su ovi filmovi različiti, upotreba kadrova, atmosfera, osjećaji napuštenosti i tišine u *Podmornici* te napetost i kontrasti u *Nosferatu* poslužili su kao inspiracija za vlastiti prikaz sna. Preuzela sam „sličice“ iz određenih filmskih scena te ih iskoristila kao predložak za određene prikaze u neprekinutom snu koji sačinjava moj rad.

Slika 7: Richard Ayoade, scena iz filma *Podmornica* (2010.)

²² Richard Ayoade (12. 6. 1977., London, Ujedinjeno Kraljevstvo), britanski glumac, redatelj, pisac i komičar.

²³ F. W. Murnau (28. 12. 1888., Bielefeld, Njemačka – 11. 3. 1931., Santa Barbara, Kalifornija,), njemački filmski redatelj nijemih filmova. Murnau je bio jedan od najpoznatijih predstavnika ekspresionizma u filmskoj umjetnosti te je primjenjivao nove koncepte upotrebe kamere i montaže koje je sam razvio.

Slika 8: Richard Ayoade, scena iz filma *Podmornica* (2010.)

Slika 9: F. W. Murnau, scena iz filma *Nosferatu* (1922.)

Slika 10: F. W. Murnau, scena iz filma *Nosferatu* (1922.)

3. HIPERTROFIRANI SAN (OPIS RADA)

Diplomski rad nastao je na temelju niza originalnih crteža olovkom koji su potom dorađeni u tehnici tuša i akvarela, a izveden je u formi **grafičke novele** i **grafičke instalacije**. U objema izvedbama zadržana je osnovna kompozicija originalnog crteža.

Niz crteža tvori kontinuirani slijed jednog hipertrofiranog sna čije se scene pretapaju jedna u drugu. Slično kao i u vlastitim „proživljenim i preživljenim“ noćnim morama, u crtežu se isprepliću stvarnost i fantastika, a pojavljuju se i prizori s često izostavljenom radnjom tako da se osim „čudovišta“ pojavljuju i mirne scene, ponekad znatno nelagodnije i strašnije od onih kojima dominiraju svakojaka bića. Crteži su odvojeni od protagonista koji (inače) predstavlja osobu koja sanja te tako promatrača stavlja u poziciju osobe koja sanja. U crtežima je naglasak na cjelokupnoj atmosferi noćne more i mjestu u kojima se odvijaju događaji koje proživljavamo. Crteži na taj način tvore svojevrsnu scenografiju za san i noćnu moru.

Slijed noćnih mora prikazanih crtežom može se podijeliti u nekoliko cjelina koje se ritmično izmjenjuju, a odijeljene su tamnim dijelom koji jednu scenu odvaja od druge. Budući da se crteži izmjenjuju kao kadrovi na filmu, tamni dijelovi mogu se protumačiti kao rez filmske trake, prekid scene i ulazak u novu scenu.

Scenarij sna započinje prikazom pukotine u tlu te odmah na početku daje osjećaj gubitka tla pod nogama i nesigurnosti. Pukotina se potom gubi u tami iz koje izlazi veliki krokodil otvorenih usta. Krokodil se nametnuo kao motiv u vlastitim noćnim morama, a predstavlja *tradicionalnija* čudovišta iz noćnih mora, odnosno veliko prijeteće biće koje predstavlja opasnost. Naglim skokom dolazimo do prostorije u kojoj su vidljiva samo odškrinuta vrata iza kojih se krije utvara, odnosno opet nešto nepoznato, zastrašujuće [Slika 11].

Slika 11: segment crteža diplomskog rada *Paraliza sna*

Slijedi novi prizor, nejasan prostor koji vodi do otvorenih vrata iza kojih se nalazi golema riba uhvaćena u trenutku gutanja bezličnog lika. Likovi koji bi mogli predstavljati ljude uvijek su bez lica i jasnih karakteristika, podsjećaju na lutke, kazališne marionete koje igraju ulogu u noćnoj mori. Njihov izgled dodatno naglašava ideju scenografije za san i noćnu moru koju sam htjela zabilježiti ovim radom. U pozadini se pojavljuje magla koja se širi dublje u moru. Bezlični likovi prolaze maglom, doimaju se kao da su u svom svijetu, odvojenom od ovog u kojem se nalaze. Dolazi do gomilanja magle kroz nekoliko „kadrova“ te se na kraju skuplja u otvor koji se nalazi usred ničega. Prostor je namjerno nejasan, željela sam postići osjećaj gubitka tla pod nogama, gubitka orijentacije i zbunjenosti koja je karakteristična za svijet snova i noćnih mora. Iz otvora se dalje širi magla u drugom smjeru, a u njoj se formira *golem* koji vodi prema tami te ujedno novom prekidu scene [Slika 12].

Slika 12: segment crteža diplomskog rada *Paraliza sna*

Nova scena započinje prikazom eksterijera, velike vode iznad koje se nalazi izvrnuti svijet koji promatra lik koji nam je okrenut leđima. Ovom liku također ne vidimo lice, a ne primjećujemo nikakve karakteristike. Opet se nameće pitanje o kome ili čemu se radi, jesu li svi ti likovi prijatelji, neprijatelji ili pak samo sporedni likovi u snu ili mori. Izvrnuti svijet je nešto fantastično, nelogično što nam u snovima djeluje potpuno normalno. Voda usmjerava scenu prema planinama i prolazu u hladnu, vlažnu špilju čijim ulaskom dolazimo do novog reza, to jest prekida scene [Slika 13].

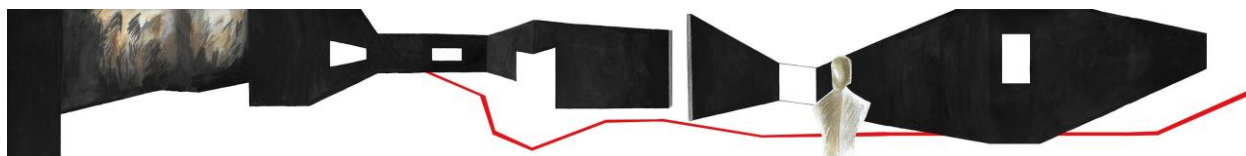
Slika 13: segment crteža diplomskog rada *Paraliza sna*

Nova scena nastavlja prikazom tame, mraka u kojem se krije nepoznati lik koji promatra samog promatrača. Kraj potpune tame predstavlja ulaz u dugi hodnik nepoznate građevine u kojoj se kriju likovi iz sjene. Hodnik vodi u dva smjera, u drugi mračniji hodnik te prema stubama kojima se uspinje lik iz sjene. Ovaj je prizor klasičniji prizor noćnih mora karakteriziran nepoznatim, mračnim prostorima, likovima iz sjena, a inspiriran je filmom *Nosferatu* F.W. Murnaua iz 1922. godine. Uspinjanjem stubama dolazi do novog reza, prekida scene [Slika 14].

Slika 14: segment crteža diplomskog rada *Paraliza sna*

Sljedećom scenom dominira prikaz novog interijera. Prostor je ispunjen ogoljenom, čudnovatom arhitekturom koja se kreće u svim smjerovima te svojim izgledom podsjeća na kazališne kulise. Prostor djeluje sterilno poput bolnice. Ponovno se pojavljuje bezlična figura, a podom se provlači crvena linija koja nas vodi prema tami i novoj sceni [Slika 15].

Slika 15: segment crteža diplomskog rada *Paraliza sna*

Usred mračnog eksterijera nalazi se izvor svjetlosti u obliku velikoga lebdećega kruga koji obasjava put do šume. Na ulazu u šumu krije se nova utvara, opet nešto nepoznato. Scena je jedna od mirnijih, a to u ovom slučaju pojačava napetost jer ne znamo što se krije iza ogoljenog, tamnog drveća i grmlja koje se nalazi dublje u šumi. Usred šume nalazi se pećina koja priziva osjećaje zagušenosti, sparine, vlage te samim time osjećaj manjka zraka. U tami pećine krije se prijeteće biće, ali se scena gubi i prelazi u novu [Slika 16, 17].

Slika 16: segment crteža diplomskog rada *Paraliza sna*

Posljednja scena predstavlja izlazak iz tamne šume i pećine, bjelina pozadine predstavlja svjetlo, novi dan, osjećaj olakšanja i pomisao da je mora gotova. Lebdeće stube predstavljaju izlaz, ali i nesigurnost jer nisu smještene stabilno na tlu. Stube vode do litice koja predstavlja kraj puta. Put natrag vodi u moru, a put naprijed predstavlja skok u nepoznato koji vraća promatrača (osobu koja sanja) na početak te mora počinje iznova. Na taj način slijed tvori petlju koja se iznova vrti [Slika 17].

Slika 17: segment crteža diplomskog rada *Paraliza sna*

4. RASPLET

Nakon niza neprospavanih noći uzrokovanih učestalim noćnim morama lijek sam pronašla u izbacivanju vlastitih strahova i frustracija u obliku crteža. Crteži su se postupno počeli odvajati od vlastitih iskustava i temeljiti se na mašti. Spoj iskustva, mašte te inspiracije koju sam pronalazila u drugim likovnim djelima i filmovima rezultirali su diplomskim radom objedinjenim pod nazivom *Paraliza sna*.

Umjetničko istraživanje teme, iščitavanje zadane literature i rad na crtežima rezultirali su postupnim nestajanjem vlastitih strahova.

5. TEHNIČKI OPIS RADOVA

5.1. Grafička novela

Zbog intimnosti i osobnosti teme i istraživanja završni likovni rad izveden je u obliku umjetničke knjige koja se može „čitati“ kao grafička novela [Slike 18, 19, 20, 21], a moguće ju je doživjeti i kao prostorni objekt.

Stranice knjige presavijene su tako da se rad može rastvoriti poput harmonike, a tako pruža mogućnost sagledavanja cijelog slijeda slika. Ujedno se može otvarati i sagledati kao obična knjiga, stranicu po stranicu. Kada je rastvorena, knjiga može samostalno stajati na ravnoj površini te se tako pretvara u svojevrsnu instalaciju.

Na prednjoj strani nalaze se originalni crteži, a na stražnjoj strani njihov izvrnuti prikaz, odnosno negativ originalnog rada na kojem su vidljivi pomaci i razlike u crtežu. Pomaci predstavljaju ponovljeni san jer se snovi i noćne more uvijek mijenjaju njihovim prepričavanjem, krivo zapamćenim detaljima ili ponovnim proživljavanjem istog sna druge noći.

Tehnički podatci:

Maketa knjige *Paraliza sna*, 2019. godina

Kombinirane tehnike;

Dimenzije: korice knjige 20,5 cm x 12,8 cm x 2,5 cm; pojedinačni crteži 19,3 cm x 12,2 cm; harmonika - prijelom u cjelini 794,9 cm x 12,2 cm.

Slika 18: Maketa grafičke novele

Slika 19: Maketa grafičke novele

Slika 20: Maketa grafičke novele

Slika 21: Maketa grafičke novele

5.2. Grafička instalacija

Diplomski rad izveden je i u obliku makete za veću grafičku instalaciju [Slika 22, 23, 24] u kojoj su originalni crteži kombinirani s digitalno otisnutim površinama te kaširani na pločaste materijale. Dijelovi su izlomljeni i tako sugeriraju određeni ritam kretanja po izložbenom prostoru. Na prednjem dijelu ploča nalazi se slika, otisak/crtež, a na stražnjem dijelu vidljiva je samo konstrukcija koja drži cijeli rad. Same slike sna konstrukcijom su podignute na razinu očiju promatrača te ga tako dodatno uvlače u prikazani svijet snova.

Konstruktivni elementi i simbolički upućuju na prikaz razlike sna i jave. Svojim izgledom konstrukcija grafičke instalacije podsjeća na kazališne kulise. Ono fantastično, nejasno u snovima i noćnim morama prikazano je crtežom i tiskom na prednjoj strani rada. Prikaz podupire kruta, drvena konstrukcija koja nosi crteže i predstavlja ozbiljnu, grubu stvarnost.

Tehnički podatci:

Maketa instalacije *10 metara noćnih mora*, 2019. godina

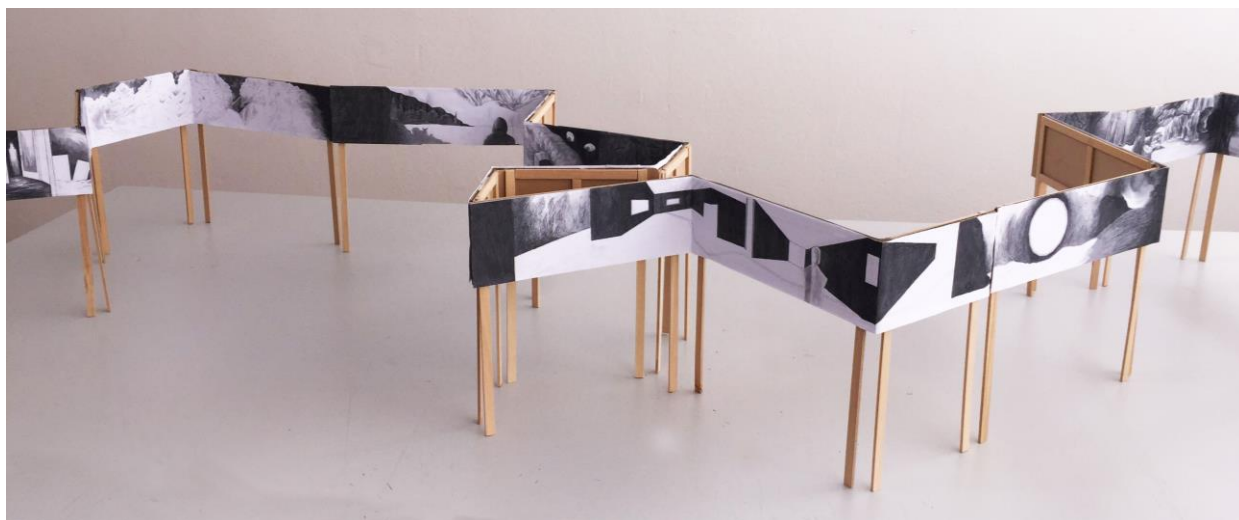
Kombinirane tehnike;

Dimenzije: visina makete 25,5 cm, predviđena visina gotove instalacije 160 cm; ostale dimenzije prilagodljive prostoru izlaganja.

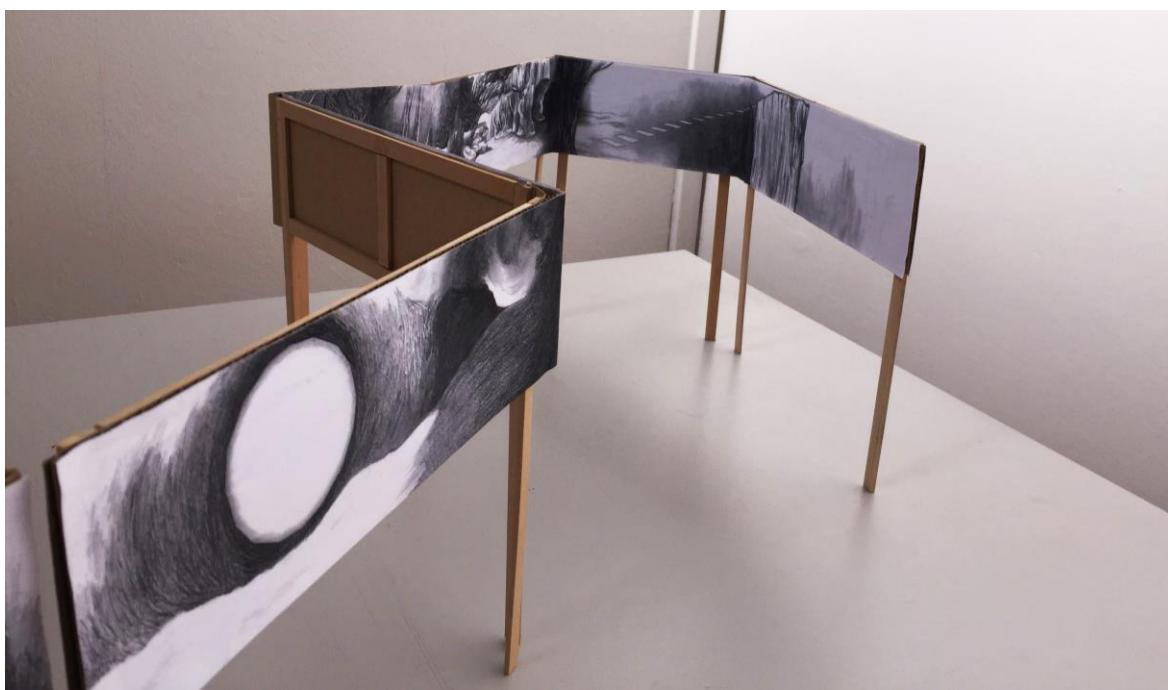
Uz maketu dolazi i shematski prikaz s uputama o sastavljanju i postavljanju. Postav rada je prilagodljiv te je ovo samo jedan od načina postavljanja [Slika 25].

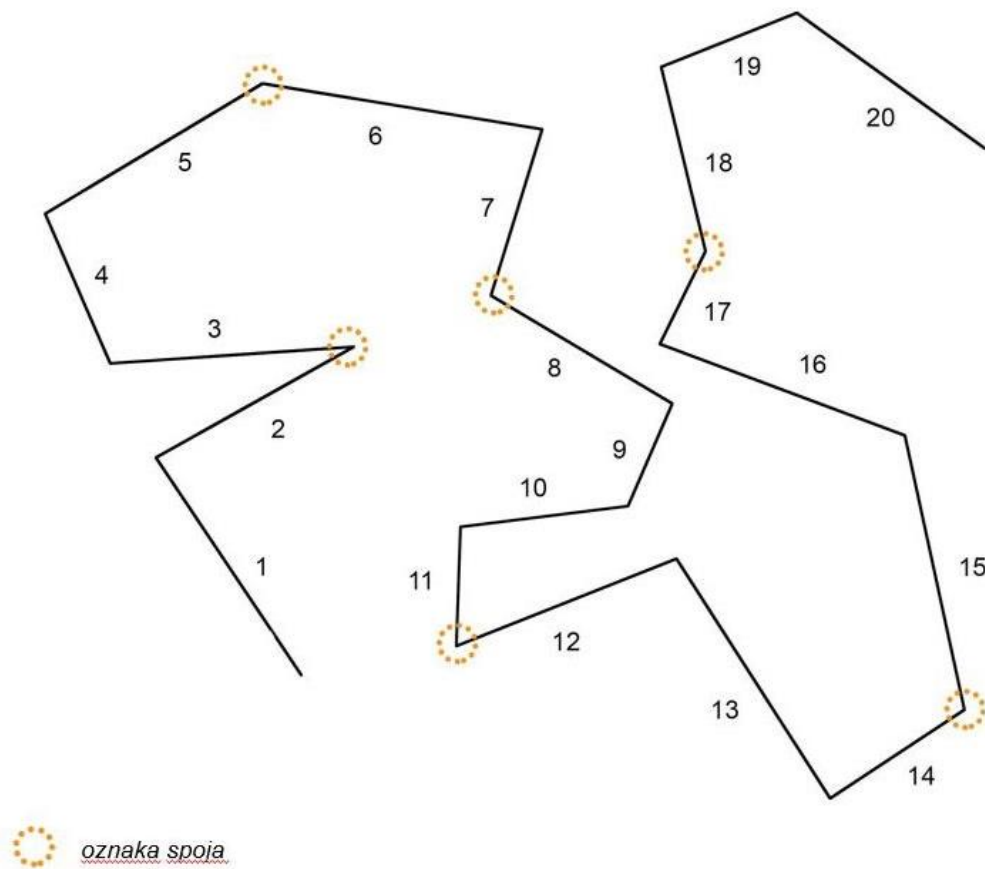
Slika 22: Razvučeni prikaz makete grafičke instalacije

Slika 23: Maketa grafičke instalacije

Slika 24: Maketa grafičke instalacije

Slika 25: Shema grafičke instalacije

6. SAŽETAK

Diplomski rad *Paraliza sna* spoj je iskustva, mašte i vanjskih utjecaja, a obrađuje teme snova i noćnih mora koje su stoljećima bile omiljene teme likovnih umjetnika, književnika, skladatelja i filmskih umjetnika, a popularne su i danas.

Istraživanje noćnih mora nastalo je kao reakcija na vlastite noćne more, a rezultiralo je serijom crteža koji prikazuju kontinuirani slijed jednog hipertrofiranog sna u kojem se isprepliću stvarnost i fantastika. Crteži nisu isključivo inspirirani tumačenjem ili prikazom vlastitih snova i noćnih mora, nego su nastali kao spoj iskustva, mašte, stvaralaštva i utjecaja drugih ljudi i njihovih djela i/ili nedjela kojima sam, svjesno ili nesvjesno, izložena. Tipična ikonografija noćne more s vremenom je počela nestajati iz mog rada, a naglasak sam prebacila na prikaz atmosfere.

Diplomski rad izveden je u obliku makete za knjigu/grafičku novelu i makete grafičke instalacije, a izgledom je rad počeo nalikovati dugačkoj filmskoj traci i/ili kazališnim kulisama što je posebno vidljivo u grafičkoj instalaciji koja nalikuje svojevrsnoj *scenografiji za noćnu moru*.

Ključne riječi: grafička instalacija, grafička novela, likovna umjetnost, noćna mora, san

7. SUMMARY

The graduate thesis *Sleep Paralysis* is a combination of experience, imagination and external influences, and it addresses a theme, that has been a favorite of many fine artists, writers, composers and film artists for centuries, and that is still popular today — dreams and nightmares.

The Nightmare Study came about as a reaction to my own nightmares and resulted in a series of drawings depicting a continuous sequence of a hypertrophied dream in which reality and fantasy intertwine.

The drawings are not solely inspired by the interpretation or depiction of my dreams and nightmares, but are created as a combination of the experience, imagination, creativity and influence of other people and their works and / or misdeeds to which I was, consciously or unknowingly, exposed. Typical nightmare iconography has gradually disappeared from my work, and I have shifted my focus to depicting the atmosphere.

This graduate thesis is designed in the form of a book / graphic novel and a graphic installation model, and in the course of the process, it began to resemble a long film strip and / or theatrical scenery, which is especially evident in a graphic installation that resembles a nightmare scenography.

Keywords: graphic installation, graphic novella, fine arts, nightmare, dream

8. LITERATURA

1. Matthew Walker, *Why We Sleep: Unlocking the Power of Sleep and Dreams*, Scribner, 2017.
2. Henry Fuseli, *The Nightmare*, Noelle Paulson,
<https://www.khanacademy.org/humanities/becoming-modern/romanticism/romanticism-in-england/a/henry-fuseli-the-nightmare>
(zadnji pristup: travanj 2018.)
3. *Nightmares and Disorders of Dreaming*, J.F. Pagel, 1. travanj 2001.,
<https://www.aafp.org/afp/2000/0401/p2037.html> (zadnji pristup: ožujak 2018.)
4. *The Art of Dreams*, <https://publicdomainreview.org/collections/the-art-of-dreams/>,
(zadnji pristup: travanj 2018.)
5. *The Art Of Nightmares*, Nazir Tanbouli, Veljača 2010.,
<http://www.nazirtanbouli.com/artofnightmares.pdf> (zadnji pristup: travanj 2018.)
6. *When Nightmares in Art Were All the Horrifying Rage*, Allison Meier, 29. kolovoza 2013., <https://hyperallergic.com/80970/when-nightmares-in-art-were-all-the-horrifying-rage/> (zadnji pristup: ožujak 2018.)

9. POPIS SLIKOVNIH PRILOGA

1. Slika 1: Stephen James Ferris (prema slici C.D. Weldona), *Svijet snova*, 1883., bakropis, <https://www.loc.gov/resource/pga.01236/> (zadnji pristup: svibanj 2019.)
2. Slika 2: Francisco Goya, *San razuma stvara čudovišta*, 1797., bakropis, [https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f5/Museo del Prado - Goya - Caprichos - No. 43 - El sue%C3%B1o de la razon produce monstruos.jpg](https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f5/Museo_del_Prado_-_Goya_-_Caprichos_-_No.43_-_El_sue%C3%B1o_de_la_raz%C3%B3n_produce_monstruos.jpg) (zadnji pristup: rujan 2019.)
3. Slika 3: Henry Fuseli, *Noćna mora*, 1781., ulje na platnu, [https://t1.uctmcdn.com/fr/images/2/4/3/img qu est ce que le fantastique 12342 orig.jpg](https://t1.uctmcdn.com/fr/images/2/4/3/img_qu_est_ce_que_le_fantastique_12342_orig.jpg) (zadnji pristup: svibanj 2019.)
4. Slika 4: J. J. Grandville, *San o zločinu i kazni*, 1847., gravura, [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Grandville Dream of Crime and Punishment 1847.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Grandville_Dream_of_Crime_and_Punishment_1847.jpg) (zadnji pristup: svibanj 2019.)
5. Slika 5: Odilon Redon, *Snovi*, 1878. – 1782., bakropis i suha igla, <https://www.rijksmuseum.nl/en/search/objects?q=odilon+redon&p=2&ps=12&st=Objects&ii=5#/RP-P-1946-172,17> (zadnji pristup: svibanj 2019.)
6. Slika 6: Alfred Hitchcock i Salvador Dali, scena iz filma *Začarana* (1945.) Alfreda Hitchcocka, <https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-dali-hitchcock-brought-surrealism-hollywood> (zadnji pristup: svibanj 2019.)
7. Slika 7: Richard Ayoade, scena iz filma *Podmornica* (2010.), preuzeto iz filma (snimka zaslona)
8. Slika 8: Richard Ayoade, scena iz filma *Podmornica* (2010.), preuzeto iz filma (snimka zaslona)
9. Slika 9: F. W. Murnau, scena iz filma *Nosferatu* (1922.), preuzeto iz filma (snimka zaslona)

10. Slika 10: F. W. Murnau, scena iz filma *Nosferatu* (1922.), preuzeto iz filma (snimka zaslona)
11. Slika 11: segment crteža diplomskog rada Paraliza sna
12. Slika 12: segment crteža diplomskog rada Paraliza sna
13. Slika 13: segment crteža diplomskog rada Paraliza sna
14. Slika 14: segment crteža diplomskog rada Paraliza sna
15. Slika 15: segment crteža diplomskog rada Paraliza sna
16. Slika 16: segment crteža diplomskog rada Paraliza sna
17. Slika 17: segment crteža diplomskog rada Paraliza sna
18. Slika 18: Maketa grafičke novele
19. Slika 19: Maketa grafičke novele
20. Slika 20: Maketa grafičke novele
21. Slika 21: Maketa grafičke novele
22. Slika 22: Razvučeni prikaz makete grafičke instalacije
23. Slika 23: Maketa grafičke instalacije
24. Slika 24: Maketa grafičke instalacije
25. Slika 25: Shema grafičke instalacije